

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Selkiyttää osittain. Perusteluosassa olisi syytä huomioida painavammin se, että lastensuojelun piirissä on lapsia, joilla on huomattava ero iän ja kehitystason välillä. Tällöin kasvatuksellisia rajoja asetettaessa ne täytyy suhteuttaa ensisijaisesti lapsen kehitystasoon. Esimerkiksi kehitysvammaisen 15 -vuotiaan nuoren ollessa kehitystasoltaan 7 -vuotiaan tasolla hänen turvallisuutensa takaaminen saattaa edellyttää kasvatuksellista liikkumisen valvontaa tavalla, joka kehitystasoltaan ikätasoa vastaavan lapsen kohdalla edellyttäisi rajoituspäätöksen tekemistä. Käytännössä laillisuusvalvonnassa saatetaan nykyisin arvioida toimenpiteitä lähes kokonaan lapsen ikään suhteuttaen silloinkin, kun lapsen kehitystaso on asiantuntija-arvioinneissa todettu selvästi ikätasoa alhaisemmaksi tai siinä on suuria puutteita joidenkin osa-alueiden kohdalla.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Mitoitus sinänsä ei ratkaise lastensuojelun sosiaalityön ongelmia mutta se luonnollisesti luo paremmat edellytykset laadukkaalle työskentelylle. Tärkeimpänä kriteerinä tulisi olla suoran asiakastyön osuuden kasvaminen. Lakiestys tosin korostaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän byrokratiavastuita, joiden hoitaminen vie aikaa asiakkaiden kohtaamiselta. Haasteena säädöksen käytännön toteuttamiselle on sosiaalityöntekijöiden saatavuus ja pysyvyys. Mikäli asiakkaina on useita vaativan sijaishuollon piirissä olevia lapsia, se on edelleen korkea. Tavoitetasona tulisi olla 25-30 lasta/sosiaalityöntekijä.

Sinänsä sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksen toteutuminen on edellytys koko lakiuudistuksen onnistumiselle. Useiden esitettyjen muutosten käytännön toimivuus riippuu täysin vastuusosiaalityöntekijän käytännön resursseista vastata asiakkuudesta myös sijaishuollon arjessa. Hänen täytyy olla tavoitettavissa ja tuntea jokainen asiakkaan oleva lapsi ja lapsen tilanne, jotta hän voi tehdä ja ottaa vastuun esimerkiksi laitoksessa toimeenpantavista rajoituspäätöksistä.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Ehdotuksen tavoitteena on turvata sijoitettujen ja jälkihuollon piirissä olevien lasten ja nuorten perus- ja erityispalvelut. Niiden pitäisi olla turvattuna jo nykyisenkin lainsäädännön perusteella. Säädöksen käytännön toteuttaminen edellyttää resurssien lisäämistä sekä pitkäjänteistä ja suunnitelmallista kansallista kehittämistyötä. Ilman tällaista toimintaa tilanne jatkuu oletettavasti nykyisen kaltaisena säädosmuutoksesta huolimatta.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Muutoksen tavoitteena on selkiyttää lapsen tilanteen arviontia ja korostaa sosiaalihuollon palvelutarpeen ensisijaisuutta. Säädos on kuitenkin järjestelmälähtöinen ja pahimmillaan saattaa johtaa moninkertaisiin arviointeihin ja tuen saamisen viivästymiseen. Asiakkaan kannalta olennaista on se, että hänen tilanteensa tulee ymmärretyksi ja hän saa apua. Mikäli kyse on lastensuojelun tarpeesta, tilanne tulee arvioida tästä näkökulmasta välittömästi.

Säädosssä todetaan kategorisesti, että palvelutarpeen arviointia ei voida hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta. On selvää, että vastuu arvioinnin johtamisesta, sen kokonaisuudesta ja lopputulemasta, tulee olla virkavastuulla toimivalla sosiaalityöntekijällä. Selvitystä tehdessään sosiaalityöntekijä joutuu kuitenkin tukeutumaan myös muiden toimijoiden tuottamaan tietoon. Mikäli säädos tarkoittaa sitä, että esimerkiksi yksityisen palveluntuottajan toteuttaman perhekuntoutuksen yhteydessä tehtävää vanhemmuuden tai vuorovaikutuksen arviointia ei voida hyödyntää palvelutarpeen arvioinnissa, tarvitaan huomattava lisäys julkiseen palvelutuotantoon näiltä osin. Mikäli tällainen yksityisten toimijoiden erityisosaamisen hyödyntäminen on edelleen mahdollista osana arviointia, tämä tulisi selkiyttää perustelutekstissä.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Ehdotus on kannatettava ja selkiyttää asiakkaan prosessia. Esitys on myös välttämätön, jotta asiakasmitoituksen laskennassa käytettävä asiakasmäärä vastaa todellista tilannetta.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Ei

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa vastaavan toiminnan eikä säädosmuutoksella ole vaikutusta, jos näitä mahdollisuuksia ei haluta tai katsota tarkoituksenmukaiseksi hyödyntää. Käytännön

kokemuksia ja toimivia malleja on kehitetty ja niiden vaikuttavuus on osoitettu mutta niitä ei jostain syystä ole olettu käyttöön. Ongelman ei siis ole lainsäädäntö vaan johdonmukaisen ja pitkäjänteisen kansallisen kehittämistyön ja sen tulosten juurruttamisen puutteet.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Lähtökohtaisesti kaikissa lastensuojelun päätöksissä tulisi aina olla keskeisenä kriteerinä lapsen edun toteutuminen. Sääöksessä kuvatut arviointinäkökulmat ovat keskeisiä ja tärkeitä. Säädös korostaa entisestään lapsen tilanteen arvioinnin merkitystä. Sosiaalityöntekijän on tiedettävä lapsen tarpeet, jotta hän voi arvioida sijaishuoltopaikkojen mahdollisuuksia vastata niihin. Samoin hänellä tulee olla käytössään kattavat kuvaukset eri sijaishuoltopaikoista ja niiden osaamisesta sekä käytettävissä olevista muista palveluista.

Tämä edellyttää, että tämän esityksen pykälät 13b ja 15§ toteutuvat myös käytännössä nyt esitetyllä tavalla. Vastaavasti pykälän muotoilu ohjaa sijaishuollon toimijoita kiinnittämään henkilöstön täydennyskoulutukseen, sisällön kehittämiseen ja profiloitumiseen/ erikoistumiseen, koska edellytyksenä on työskentely perustumisen ”kuntoutukselliseen erityisasiantuntemukseen” ja laitoksen hoito- ja kasvatustyössä sovellettaviin, tutkimustiedon pohjalta rakennettuihin työskentelytapoihin. Tämä on erittäin kannatettavaa sijaishuollon laadun ja vaikuttavuuden parantamisen kannalta. On kuitenkin huomattava, että tarvitaan pitkäjänteistä kansallista tutkimus- ja kehittämistyötä, jonka pohjalle sijaishuollon osaaminen rakentuu. Laitosten kuvauskriteerien tulee olla kansallisesti määriteltyjä.

Säädöksen toimivuus käytännössä edellyttää sitä, että sijaishuoltoyksiköissä tulisi olla jatkuvasti vapaita paikkoja, jotta valinnan mahdollisuus olisi todellinen. Tällä hetkellä erityisesti vaativan sijaishuollon paikoista on pulaa ja lapsi joudutaan sijoittamaan sinne, missä on tilaa. Sijaishuoltopaikkojen tarjontaa tulisi siis lisätä ja tämä aiheuttaa lisäkustannuksia, joita ei ole huomioitu esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. On myös epäselvää, kuka korvaisi palveluntuottajille tyhjänä pidettävät paikat. Nykyisessä julkisen talouden tilanteessa on epätodennäköistä, että kunnat/hyvinvointialueet rakentaisivat ”varalla pidettävää” ylimääräistä sijaishuollon kapasiteettia.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Sijoitetun lapsen ja nuoren oikeudet saada opetusta ja koulutusta mahdollisimman pienillä katkoksilla koulupolussa täytyy turvata. Sijoitettujen lasten koulupolulla on usein vaativaan tukeen siirryttäessä taustalla toistuvia ja pitkittyviä katkoksia koulunkäynnissä tai opiskelussa, jotka hidastavat merkittävästi koulupolulla etenemistä. Katkokset korostuvat erityisesti sellaisten lasten ja nuorten kohdalla, joilla on useita perättäisiä sijoituspaikan vaihtoja. Onnistunut sijaishuolto eheyttää lapsen tai nuoren koulupolkua ja paikkaa aiemmin syntyneitä aukkoja oppimisessa sekä opintosuorituksissa.

Vaativan sijaishuollon piiriin sijoittuvat lapset ja nuoret sijoittuvat opetuksen näkökulmasta vaativan erityisen tuen piiriin (VIP). Lakiesityksessä ehdotettu sääntely selkeyttää ja vahvistaa heidän sivistyksellisiä oikeuksiaan ja mahdollisuuksiaan. Perusopetuksen järjestäminen integroituna palveluna vaativan erityisen tuen oppilaille (esim. koulukodit) on oppilaan hoidon ja kuntoutumisen kannalta hyvä ratkaisu. Parhaiten integroitua opetusta voidaan toteuttaa toimintayksiköissä, joissa on jo olemassa integroituja koulupalveluita (esim. koulukodit) ja joissa on jo olemassa resursointi sekä monipuolinen tarjonta ja mahdollisuudet myös valinnaisten sekä taito- ja taideaineiden opetukselle vaativan erityisen tuen viitekehyyksessä. EHO-jaksolla olevien perusopetuksessa olevien oppilaiden opetuksen järjestäminen onnistuu myös tarkoituksenmukaisimmin koulukotikoulujen toteuttamana. Lakiesityksen sivistyksellisiin oikeuksiin vaikuttavia linjauksia voidaan pitää perusteltuina ja ne vahvistavat niin perusopetuksessa, nivelvaiheen koulutuksessa kuin toisen asteen opinnoissa olevien asemaa ja mahdollisuuksia.

Oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyen on huomioitava se, että siinä on linjattu vahvasti tutkintopohjaiseen koulutukseen ohjautumista. Käytännössä tämä tulee esille siinä, että nykymuotoinen perusopetuksen lisäopetus, johon esim. koulukotikouluilla on järjestämislupa, voi täyttää oppivelvollisuutta koskevan veloitteen perusopetuksen jälkeisiin opintoihin hakemisesta (VN/2704/2020-OKM-1) 31.7.2022 saakka.

Edellä mainitun päivämäärän jälkeen oppivelvollisuuden täyttämiseen edellytetään toisen asteen koulutukseen hakeutumista tai tutkintokoulutukseen valmentavaa TUVA- tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa TELMA-koulutusta. (Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettu laki 1215/2020).

Koulukotikouluilla on ko. lain siirtymäsäännöksen nojalla (1215/2020 28§ 1mom.) mukaan mahdollisuus järjestää tutkintoon valmentavaa opetusta 31.7.2025 saakka nykyisten opetuksen järjestämislupien perusteella. Käytännössä tämä tarkoittaa pidemmällä aikavälillä sitä, että koulukotikouluilla on joko haettava opetuksen järjestämislupaa TUVA-koulutuksen antamiseen tai yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa on rakennettava uudella tavalla, jotta sijoitettujen lasten ja nuorten sivistyksellisten oikeuksien ja veloitteiden toteutuminen voi onnistua kaikkien kohdalla perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavasta koulutuksesta (TELMA) säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) ja siinä todetaan oikeuden ko. koulutuksen järjestämiseen määrättyvän ammatillisen koulutuksen järjestäjän järjestämisluvan mukaan.

Toisen asteen koulutuksen suorittaminen keskeytyy useimmiten siinä vaiheessa, kun oppilas täyttää 18 vuotta ja lähtee sijoituspaikastaan muualle asumaan. Jälkihuollon palveluiden vastaan ottamisen suhteen nuoret tekevät joskus lyhytnäköisiä päätöksiä, joilla on kauaskantoisia seurauksia. Sijaishuollon ja oppilaitoksen mahdollisuudet vaikuttaa täysi-ikäisen opiskelijan päätöksiin ja valintoihin opintojen jatkamisen suhteen ovat rajalliset. Tiivis tuki opintojen aikana ja hyvä taustatyö aiemmassa vaiheessa voivat kohentaa motivaatiota jatkaa opintoja loppuun saakka.

Yleisesti ottaen yksilöllisen oppilaanohjauksen, nivelvaiheen yhteistyön sekä tiedonsiirron sujavuus ja merkitys korostuvat. Koulukotikoulujen vahvuutena on hyvin resursoitu ja yksilöllinen oppilaanohjaus.

Pykälän 52 a§ 2 momenttiin esitetään lisäystä siitä, että sosiaalityöntekijän olisi varmistettava lapsen perusopetukseen ja muihin opintoihin liittyvien tietojen siirtämisestä opetuksen järjestäjälle. Tämä

lisäys on erittäin tärkeä, sillä oppivelvollisuutta koskevat voimaan astuneet säädökset eivät ole toistaiseksi ottaneet huomioon sijoitettujen oppilaiden kohdalle tulevia spesifejä ongelmia.

Esim. kuinka sijoitettujen oppilaiden kohdalla niissä tapauksissa, joissa sijoitus päättyy perusopetuksen tai lisäopetuksen päättyessä ja oppilas mahdollisesti vielä vaihtaa paikkakuntaa, voi perusopetuksen järjestänyt taho huolehtia opintojen vastaanottamisen ja aloittamisen seurannasta mikäli lapsi/nuori ei anna sijoituksen jälkeisiä yhteystietojaan perusopetuksen järjestäjälle?

Jos oppilaan sosiaalityöntekijä toimii lakiehdotuksen mukaisesti yhteistyössä perusopetusta järjestäneen opetuksen järjestäjän kanssa, onnistuu seuranta ja ohjaamisen velvoitteista huolehtiminen. Lakiehdotuksen lisäys on lapsen/nuoren edun mukainen.

57 §:ssä esitetään, että valtion lastensuojeluyksiköt ja yksityiset koulukodit voisivat järjestää perusopetuksen intervallijaksoja 36 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisena koulunkäynnin tukena lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille. Säännös mahdollistaisi vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten koulunkäynnin erityisen tukemisen ilman lapsen sijoittamista. Parhaimmillaan intervallijaksolla voitaisiin myös vähentää lapsen sijoituksen tarpeen syntymistä.

Tällaiselle toiminnalle on ollut kysyntää ja tarvetta useiden vuosien ajan ja tarvetta vaativan erityisen tuen intervallijaksoille on tuotu esille myös alueellisten VIP-verkoston kautta sekä eri koulutustoimijoiden taholta tulleissa yhteydenotoissa. Koulukotikouluilla on vahvuuksia ja osaamista, joka voi toimia myös sijoitusta ennalta ehkäisevänä tekijänä. Ehdotus on erittäin hyvä ja toteutuessaan vahvistaa varhaisemman tuen palveluiden vaikuttavuutta.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Vaativan sijaishuollon kansallinen määrittely on erittäin kannatettavaa. Samalla on todettava, että esityksen toteutuminen ja vieminen käytäntöön edellyttää huomattavaa pitkäjänteistä panostusta kansalliseen ja alueelliseen kehittämiseen. Esitys antaa raamit toiminnalle mutta on sen toteuttamisen kuvaamisen osalta erittäin niukka myös perusteluosiossa.

Vaativaa sijaishuoltoa esitetään järjestettäväksi viidessä kategoriassa. Perustelutekstissä todetaan, että "vaativuuden" taustalla on usein monia samanaikaisia ongelmia. Päihdeongelmat, mielenterveyden haasteet ja neuropsykiatriset oireet kietoutuvat toisiinsa. On erittäin tavallista, että nuoren tilanteen kokonaisuus avautuu vasta sijaishuoltoyksikössä, vaikka erilaisia arviointeja olisikin tehty ennen sijoitusta. Vaativan sijaishuollon toiminnan tulee tästä syystä olla joustavaa eikä kategorisointi esimerkiksi lupa-arvioinnissa saa olla jäykkää. Jos tässä ei onnistuta, järjestelmä voi tuottaa nuorten poissulkemista ja sijaishuoltopaikkojen vaihdoksia, mikäli nuori ei sovikkaan yksikön profiiliin. On myös huomattava, että nykyisessä palvelujärjestelmässä koulukodit ovat käytännössä tarjonneet perusopetuksen integraation lisäksi myös sijoitettujen lasten päihdekuntoutuksen ja mielenterveyden tuen haasteisiin. Väkivaltaisesti käyttäytyvät ja käytöshäiriöllä oireilevat lapset ovat

jääneet luokittelun ulkopuolelle. He muodostavat kuitenkin huomattavan osan vaativahoidoisten nuorten ryhmästä.

Esityksen perusteella on epäselvää, mitä erityisosaamista edellytetään integroitua kuntoutusta toteuttavalta sijaishuoltoyksiköltä ja mikä on ulkopuolisen integroitavan työskentelyn rooli. Toiminta järjestetään lastensuojelulaitoksessa lastensuojelulain nojalla ja muut palvelut kuntien muiden palvelujen, sairaanhoitopiirin tai yksityisten toimijoiden kanssa tehtävien sopimusten perusteella. Miten ja missä näiden palvelujen integraatio tapahtuu? Mikäli lapsella on esimerkiksi tarve päihteiden käytön katkaisemiseen ja hän tarvitsee tässä lääkkeellistä vieroitusta, toteutetaanko se lastensuojeluyksikössä ja minkälainen terveydenhuollon henkilöstö yksiköllä tulee tällöin olla? Vastaava tilanne on psykiatrisen hoidon ja kuntoutuksen suhteen.

Käytännön ongelmana on tällä hetkellä se, että monia esityksessä kuvattuja palveluja ei yksinkertaisesti ole saatavissa. Kun esityksessä samalla korostetaan julkisen toimijan vastuuta, miten varmistetaan se, että julkiset toimijat (kunnat, sairaanhoitopiirit ja mahdolliset hyvinvointialueet) jatkossa lisäävät näiden palvelujen tarjontaa tarvetta vastaavasti.

Kansallisen kehittämisen tarvetta korostaa myös se, että esimerkiksi alaikäisten päihdekuntoutuksen palvelut ovat hyvin puutteellisia suuressa osassa maata.. Jotta niitä voidaan integroida sijaishuoltoon, ne täytyy ensin kehittää ja rakentaa.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Näkökulmanmuutos rajoittamisesta hoitamiseen on tarkoituksenmukainen ja selkeyttää jakson luonnetta. On myös tarkoituksenmukaista, että erityisen huolenpidon jaksoon mahdollisesti liittyvät rajoitukset ja rajoitustoimenpiteet tehdään yksilöllisen arvioinnin perustella erikseen. Esityt muutokset ovat erittäin kannatettavia. Samalla ne alleviivaavat erityisen huolenpidon kansallisen pitkäjänteisen kehittämisen tarvetta. Kyse on merkittävästä puuttumisesta lapsen elämään, jonka ainoa oikeutus on se, että jaksosta on hyötyä lapselle itselleen. Lapsella on myös oikeus saada yhtä laadukasta tukea riippumatta siitä, mihin yksikköön hänet sijoitetaan. Tästäkin syystä kehittämisen tulee olla kansallista eikä yksittäisten toimijoiden vastuulla.

Yhtenä ratkaistavana kysymyksenä on hoidon jatkuvuus ennen ja jälkeen EHO-jakson. Kunnat ovat usein irtisanoneet vanhan sijaishuoltopaikan EHO:n alkaessa ja uudistus tulisi todennäköisesti vain vahvistamaan käytäntöä. Lapsen edun mukaista olisi, että vanha sijaishuoltopaikka osallistuu EHO:n järjestämiseen ja lapsi palaa jakson jälkeen vanhaan yksikköön. EHO-yksikön ja lapsen kotiyksikön yhteistyölle olisi tärkeä laatia raamit. Jos vanha sijaishuoltopaikka irtisanotaan, uuden vastaanottavan yksikön olisi sitouduttava olemaan mukana jakson toteuttamisessa hyvissä ajoin ennen sen päättymistä, jotta pitkän pysähtymisjakson hyödyt on mahdollista siirtyä mukana.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Pitkäjänteisempi 90 vrk päätös mahdollistaa sen, että lapsi ja henkilökunta saa rauhassa keskittyä jo ensimmäisen 30 vrk aikana täysin lapsen kanssa työskentelyyn mahdollisen jatkolausuntoprosessin sijaan. Jakson riittävä kesto myös mahdollistaa tutustumisen ja luottamussuhteen rakentamisen ja luottamussuhdetta edellyttävän työskentelyn.

Lisäksi jakson kesto mahdollistaa päihdeongelmasta kärsivälle lapselle riittävän pitkän päihdeettömän jakson, jonka aikana esimerkiksi psykologisten tutkimusten tekeminen on tarkoituksenmukaista.

Aika sinänsä ei ratkaise mitään vaan ainoastaan mahdollistaa asioita. Toiminnan kehittämisestä riippuu, miten nämä mahdollisuudet pystytään hyödyntämään. Koska lapset tulevat asumaan yksiköissä pidempään, tämä asettaa vaatimuksia myös tiloille. Niiden tulee mahdollistaa monipuolinen toiminta myös yksikön sisällä ja esimerkiksi turvallinen ulkoilu vahvojen rajoitusten aikana.

Henkilöstömitoituksen kasvu ja palkkatasoa nostava entistä vahvemman erityisosaamisen vaatimus tulevat korottamaan EHO:n vuorokausihintaa selvästi.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

-

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Säädöksessä on määritelty ainoastaan perustason yksikön ja erityisen huolenpidon yksiköiden henkilöstömitoituksesta. Vaativan sijaishuollon henkilöstömitoitusta kommentoidaan ainoastaan perustelutekstissä. Siinä olisi ehkä vielä painokkaammin ilmaista, että henkilöstömäärän on vastattava yksikköön sijoitettujen lasten tarpeita ja yksikön profiilia.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Erityisen huolenpidon toteuttamisessa on kyse merkittävän julkisen vallan käytöstä. Olennaista on tällöin huolehtia toiminnan laadusta ja valvonnasta sekä sen jatkuvasta kehittämisestä. Koska kyse on hyvin erikoistuneesta palvelusta, tuottamisen keskittäminen on mielekästä ja turvaa paremmin myös sen kansallisen kehittämisen. Olennaista on myös huolehtia siitä, että EHO-jaksoja tuottavat yksiköt integroituvat vaativien palvelujen OT-keskusten piiriin.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

-

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Säädöksen muotoilu vastaa loogisesti sitä periaatetta, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen kokonaistilanteesta myös sijaishuollon aikana. Hänellä on velvollisuus tuntea lapsi, lapsen tarpeet ja tilanne, jotta hän pystyy tekemään rajoitustoimenpiteiden edellyttämät päätökset. Säädöksen käytännön toimivuus on täysin riippuvainen siitä, pystytäänkö sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärää rajaamaan 13§ esitetyllä tavalla sekä vähentämään työntekijöiden vaihtuvuutta. Käytännössä vaikeudet tavoittaa sosiaalityöntekijä ajoissa voi aiheuttaa haasteita.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Mahdollisuus tupakkatuotteiden hävittämiseen selkiyttää tilannetta ja on kannatettava muutos. Samoin mahdollisuus rahavarojen haltuunottoon on tarkoituksenmukaista erityisesti pähdekierteessä olevan lapsen kuntoutumisen tukemisen kannalta.

66 § Henkilöntarkastus

Metallinpaljastin koetaan tervetulleena, vähemmän koskemattomuuteen kajoavana keinona toteuttaa henkilöntarkastus.

Metallinpaljastin ei kuitenkaan poista tarvetta tehdä henkilöntarkastusta sen selvittämiseksi, mitä lapsella on ”vaatteissaan tai muutoin yllään”. Oikeasta tavasta toteuttaa henkilöntarkastus on puhuttu viime vuosina merkittävän paljon ja se on noussut esille myös useissa laillisuusvalvojen ratkaisuissa. Tästä syystä olisi perustelua kirjoittaa pykälän perusteluteksti siten, että se aikaisempaa selvemmin ohjaa tarkastuksen tekijää oikeaan toimintatapaan.

68 § Kiinnipitäminen

Säädös selkiyttää kiinnipidon rajoitusluonnetta. Tätä olisi mahdollisuus korostaa vieläkin enemmän nostamalla perustelutekstistä esim. maininta, jonka mukaan kiinnipidon tulee aina olla viimesijainen ja samalla äärimmäisin keino rauhoittaa lapsi. Samanaikaisesti on kuitenkin todettava, ettei lapsen edun mukaista ole, että kiinnipidon käyttämistä lykätään tilanteessa, jossa siihen on puututtu muilla keinoille mutta jossa lapsi ei ole puheella rauhoitettavissa ja tilanteen eskaloituminen on työntekijöiden ennakoitavissa. Lapselle on haitallista myös se, että hän pääsee esim. tuhoamaan ympäristöönsä tai vahingoittamaan toisia, ennen kuin hänet pysäytetään.

Lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon ei tapahdu, kun yksikön henkilökunta ei voi pitää lapsesta kiinni (esimerkiksi saattaa autoon, saattaa vessaan) laitosalueen ulkopuolella. Tilanteen tapahtuvat nopeasti, eikä arki ole oireilevan lapsen kanssa niin ennakoitavaa, että aina olisi mahdollista kutsua tilanteeseen poliisi paikalle.

Rajanveto kasvatuksellisen fyysisen rajoittamisen ja rajoitustoimenpiteenä käytettävän fyysisen puuttuminen välillä on haasteellista kehitysvammaisten, autismin kirjon lasten ja neuropsykiatrisista oireista kärsivien lasten kohdalla. Heidän kehitystasonsa ja toiminnansäätelynsä saattaa olla

huomattavasti ikätasoa alhaisempi ja he saattavat tarvita tästä syystä jatkuvasti myös fyysistä ohjausta ja rajoittamista. Näiden lasten kohdalla toimintatapojen ja yhtenäisten kansallisten linjausten luominen on välttämätöntä.

Onko jokin erityinen peruste siihen, että velvoitetta lapsen terveydentilan tutkimiseen ei ole kirjattu varsinaiseen kiinnipitopykälään, vaikka se on kirjattuna pykälään 69a kuljettamisen yhteydessä tapahtuneen kiinnipidon yhteyteen?

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Liikkumisvapauden rajoittamisen pidentämisen mahdollisuus on kannatettava uudistus. Tällä voidaan mahdollisesti ehkäistä EHO-jaksojen tarvetta, kun lapselle on mahdollista tarjota tiiviimpää tukea omassa yksikössä ilman siirtoa muualle. Tällä voidaan myös tukea siirtymistä EHO-jaksolta takaisin omaan yksikköön.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Mahdollisuus henkilöntarkastukseen on kannatettava uudistus lapsen ja kuljettavien työntekijöiden turvallisuuden kannalta. Käytännön kannalta olisi järkevää, että tarkastus voitaisiin tehdä myös muussa tilassa esim. asunnossa, josta lasta ollaan hakemassa. Lapsen kannalta tämä vaihtoehto olisi huomattavasti parempi kuin kadulla auton ulkopuolella.

Käytännön tilanteiden kannalta merkittävä kysymys on se, millä tavalla laitousyksikön henkilökunta voi turvata lapsen oikeuden välttämättömään huolenpitoon, kun luvottomasti poistunutta, päihteiden käytöllä vakavasti oireilevaa lasta saatetaan takaisin yksikköön ja paluumatkan aikana on käytävä esimerkiksi vessassa tai muusta syystä poistuttava autosta? Poliisin virka-apu ei järjesty usein tilanteen edellyttämällä nopeudella. Lapsen kuljettaminen poliisisaattueessa huoltoaseman vessaan on nöyryyttävää eikä se ole lapsen edun mukaista.

70 § Eristäminen

Laillisuusvalvojien ratkaisuissa on toistuvasti kiinnitetty huomiota siihen, että eristämisen kaltainen tilanne voi syntyä esim. silloin, kun lapsi on ohjattu huoneeseensa rauhoittumaan ja häntä tavalla tai toisella estetään poistumasta sieltä. Käytännössä rajanveto näissä tilanteissa on huomattavan vaikeaa ja myös valvovien viranomaisten tulkinnat vaihtelevat. Pykälässä tai vähintään sen perusteluissa olisi tarpeen pyrkiä selkiyttämään näitä eroja. On kuitenkin selvää, että tilanne, jossa malttinsa menettänyttä lasta ohjataan pysymään huoneessaan 10 min tai huoneen ovea pidetään hetkellisesti kiinni, on aivan erilainen kuin se, jossa nuori joudutaan kuljettamaan kiinnipidossa eristyshuoneeseen.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Esityksiä pidetään kannatettavina. Terveystieteiden ammattihenkilön suorittama kehon ulkopuolinen tarkastaminen mahdollistaa huumeongelmasta kärsivän lapsen päihteettömän kuntoutumismahdollisuuden päihdehoitoyksikössä. Tieto yksikön huumeettomuudesta rauhoittaa lasta.

Lapsen yhteydenpito-oikeuden rajoittaminen laitoksen ulkopuolella oleviin, henkilöisyydeltään yksilöimättömiin kavereihin mahdollistaa yksikön pitämisen päihteettömänä ja turvallisena kuntoutuspaikkana. Hyvä, että yhteydenpidon rajoittaminen ”henkilöisyydeltään yksilöimättömiin” on nyt muotoiltu pykälätekstiin. Valtaosa lastensuojelussa tehtävistä yhteydenpidon rajoituspäätöksistä on kaveripiirin poissulkevaa muotoa.

Rajoitustoimenpiteet luovat puitteita myös päihdekuntoutukselle mutta olennaista on vaikuttavien kuntoutusmuotojen kehittäminen. Tästä on huolehdittava kansallisella tasolla pitkäjänteisellä kehittämistyöllä ja sen tulosten juurruttamisella käytäntöön.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

-

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Säädös myös mahdollistaa eristämisen käytön seurannan alueellisesti ja kansallisesti. Tämän toteutumisen varmistamiseksi pykälässä olisi kuitenkin syytä säätää myös siitä, miten Aluehallintovirastojen tulee toimia saamiensa ilmoitusten suhteen muutoin kuin hävittää niiden tunnistetiedot kahden vuoden kuluttua.

Ilmoitusvelvollisuus vahvistaa oletettavasti laitoksissa tehtävää harkintaa sen suhteen, onko kyseessä välttämätön toimenpide ja miten eristämisen tarvetta voitaisiin ehkäistä.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Mikäli säädöksen toimeenpanoon sisältyisi velvoite kansallisen rekisterin perustamiseen ja vastuutus tietojen seurantaan ja analysointiin, se palvelisi hyvin lastensuojelun kehittämistä ja erityisesti rajoitustoimenpiteitä koskevien säädösmuutosten vaikutusten seurantaan. Valitettavasti tällaista velvoitetta ei säädökseen sisälly,

Sinänsä rajoitustoimenpiteitä koskevien päätösten toimittaminen aluehallintovirastolle toteuttaa valvontaa erittäin tehokkaasti. Se aikaansaa sen, että kaikissa sijaishuollon yksiköissä rajoitustoimenpiteiden huolelliseen kirjaamiseen kiinnitetään jatkossa huomiota ja esimiehet kaikkialla laitoksissa tiedostavat asian merkityksen. Päätösten tasalaatuisuuden varmistamiseksi yksiköissä voidaan rajata entistä tarkemmin ne työntekijät, jotka voivat päättää toimenpiteest

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

-

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Oranen Mikko
Nuorten Ystävät ry - Nuorten Ystävät -palvelut Oy